

University of Groningen

De aansluiting van Praktijkonderwijs op Middelbaar beroepsonderwijs in discussie

Van Batenburg, Theo

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2013

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Van Batenburg, T. (2013). *De aansluiting van Praktijkonderwijs op Middelbaar beroepsonderwijs in discussie*. (Kortlopend onderwijsonderzoek. MBO), (Vormgeving van leerprocessen; Vol. 106). GION, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs, Opvoeding en Ontwikkeling, Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

*Vormgeving van
leerprocessen*

106

De aansluiting van Praktijkonderwijs op Middelbaar beroepsonderwijs in discussie

Theo van Batenburg

De aansluiting van Praktijkonderwijs op Middelbaar beroepsonderwijs in discussie

Theo van Batenburg

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

De aansluiting van Praktijkonderwijs op Middelbaar beroepsonderwijs in discussie
T.A. van Batenburg, 2013, GION: Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs

ISBN 978-90-6690-530-6

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave:

GION / RUG

Grote Rozenstraat 3, 9712 TG Groningen

Telefoon: 050-363 6631

t.a.van.bateburg@rug.nl

Copyright © GION/RUG, 2013

Dit onderzoek is gefinancierd uit het budget dat het ministerie van OCW jaarlijks beschikbaar stelt aan de LPC ten behoeve van Kortlopend Onderwijsonderzoek dat uitgevoerd wordt op verzoek van het onderwijsveld.

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 De Entreeopleidingen	9
1.3 De doorstroom van PrO naar MBO	10
1.4 Samenwerking tussen PrO en MBO	10
1.5 Onderzoeksvragen	12
2 Opzet van het onderzoek	15
2.1 De Delphi procedure	15
2.2 De interviewleidraad	16
2.3 Relatie tussen onderzoeksvragen en vragen uit leidraad	19
3 Onderzoeksresultaten	21
4 Conclusie, discussie en aanbeveling	35
4.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen	35
4.2 Discussie	36
4.3 Aanbevelingen	37
Literatuur	39

Samenvatting

Er is een actieplan voor het MBO 'Focus op Vakmanschap 2011-2015' (FOV). Daarin is een Entreeopleiding voorzien in plaats van MBO1 en er worden hogere eisen gesteld aan leerlingen die in MBO2 willen instromen. Zodra dit actieplan een wettelijk kader krijgt kan dit nadelig uitpakken voor PrO-leerlingen omdat ze dan niet meer drempelloos naar MBO2 kunnen doorstromen. Voor doorstroom wordt het verplicht dat leerlingen op het examen van de Entreeopleiding laten zien te voldoen aan het referentieniveau 2F (VMBO TL, MAVO) voor taal en rekenen. Dit niveau is bij PrO-leerlingen moeilijk te realiseren, gezien hun beperkte cognitieve vermogens. Maar, PrO-leerlingen met ambities voor MBO2 zijn vaak wel goed in de praktische vakken.

Dit rapport doet verslag van een discussie tussen betrokkenen in onderwijs en beleid over de mogelijke gevolgen van FOV voor het PrO na de invoering van de Entreeopleiding in schooljaar 2014-2015. Daarvoor is een Delphi-onderzoek opgezet waarin op een systematische wijze gebruik gemaakt wordt van de kennis van experts. Delphi-onderzoek kenmerkt zich door herhaalde ondervraging van experts, waarbij de resultaten tussentijds gerapporteerd worden, te samen met een nieuwe ondervraging. Het expertpanel is drie keer bevestigd. Experts uit de volgende groeperingen hebben deelgenomen aan het panel: Schooldirectie Praktijkonderwijs, Landelijk werkverband Praktijkonderwijs, MBO-raad, Kerngroep Platform Entree en het ministerie van OC&W.

Resultaten

Hoewel de examinering van de Entree nog niet vastligt, blijkt dat de panelleden vinden dat 2F voor de meeste PrO-leerlingen moeilijk te realiseren is. Zelfs 1F (het gemiddeld niveau aan het eind van de basisschool) is voor veel PrO-leerlingen lastig te realiseren. Geschat wordt dat hooguit 15% van de PrO-leerlingen een kans maakt om aan de 2F-eis voor taal en rekenen (met goed onderwijs in de Entreeopleiding) te voldoen. De Entreeopleiding is drempelloos en daardoor blijft de route richting de arbeidsmarkt via de Entreeopleiding voor PrO-leerlingen open. De afweging is dan welke voordelen deze route boven de route via het volledig doorlopen van het PrO biedt? De panelleden wijzen erop dat wanneer PrO-leerlingen voor de Entreeopleiding-route kiezen dat zij mogelijk de stagebegeleiding van de laatste jaren van het PrO missen en de panelleden vinden dat de begeleiding vanuit het PrO veel geschikter is dan vanuit het MBO. Ook wordt aangegeven dat het civiele effect van een Entree-diploma misschien wel kleiner is dan dat van de certificaten die leerlingen via het PrO kunnen behalen. Het PrO be-

dient een stabiele arbeidsmarkt van on- en licht geschoolde arbeid. Het is daarom niet de verwachting in het panel dat PrO-leerlingen met certificaten zullen worden verdrongen door Entree-gediplomeerden. Het lijkt daarom nodig dat het PrO zorgvuldig afweegt welke leerlingen richting de Entreeopleiding gaan. Alleen voor leerlingen die een goede kans maken om 2F voor taal en rekenen te realiseren lijkt dit zinvol.

De resultaten van de discussie over mogelijke samenwerkingsvormen tussen MBO en PrO zijn de volgende. Het PrO kan in samenwerking met het MBO voor hun leerlingen een individueel traject in de Entreeopleiding opzetten. Alle mogelijke samenwerkingsverbanden tussen PrO en MBO kunnen in goed overleg m.b.t. de wederzijdse dienstverlening en bekostiging worden aangegaan. Dat betekent dat samenwerkingsvormen tussen PrO en MBO gebaseerd kunnen zijn op de organisatie dat leerlingen blijven ingeschreven in het PrO en tegen de tijd dat aan het Entree-examen gedacht kan worden, worden zij als examendeelnemer in het MBO ingeschreven. Ze krijgen dan bij gebleken geschiktheid een diploma Entree. Het is anderzijds ook mogelijk dat de leerlingen op het ROC worden ingeschreven, waarbij de ROC de onderwijsruimten en het personeel van het PrO inhuurt, zodat de leerlingen in de praktijk op hun eigen school blijven. Het MBO blijft echter altijd verantwoordelijk voor de examinering.

De PrO-scholen zijn een inspanningsverplichting aangegaan om hun leerlingen op niveau 1F voor taal en rekenen te brengen (gemiddeld niveau eind groep 8 basisonderwijs). In de praktijk is voor de meeste PrO-leerlingen het eindniveau ongeveer tussen eind groep 5 en begin groep 6. Dit toont aan dat 2F voor veruit de meeste PrO-leerlingen een te hoge drempel zal zijn en het aanvankelijk verwachte doorstroompercentage van 15% verder naar beneden moet worden bijgesteld. FOV laat formeel gezien de ruimte toe dat PrO-leerlingen een Entreeopleiding richting MBO2 volgen, maar door de 2F-eis zullen maar weinigen dit halen. Vervolgens is het de vraag wat dan de meerwaarde is van een Entree-diploma (zonder doorstroomrecht naar MBO2) t.o.v. de branche-certificaten, veel panelleden denken dat deze meerwaarde er niet zal zijn omdat het civiele effect van de branche certificaten minstens even hoog wordt ingeschat.

Aanbevelingen

Momenteel heeft een vervolgloopbaan in het MBO veelal een hogere status dan de route binnen het PrO afgesloten met branche certificaten. Mogelijk krijgt de Entreeopleiding ook een hoge status en zullen veel PrO-leerlingen ervoor kiezen, ook als ze weinig kans maken om 2F voor rekenen en taal te realiseren. Het is echter zeer de vraag of de waarde van het Entree-diploma voor de PrO-leerlingen groter zal zijn dan dat van de branche certificaten. Panelleden denken dat de branche-certificaten hoger worden gewaardeerd door werkgevers omdat momenteel de PrO-leerlingen er al rela-

tief gemakkelijk werk mee vinden. Daarom is het aan te bevelen dat PrO-scholen trachten de beeldvorming hierover in positieve zin te beïnvloeden en hun leerlingen daardoor meer dan voorheen trachten binnen de eigen opleiding te certificeren voor een beroep.

Het PrO heeft om maatwerktrajecten te realiseren het MBO nodig, het MBO heeft immers een veel groter aanbod. Uit dit onderzoek komt naar voren dat alle samenwerkingsvormen tussen PrO en MBO mogelijk zijn, mits er overeenstemming is over de bekostiging. PrO en MBO kunnen onderwijs en begeleiding bij elkaar inkopen en samen bepalen waar en wanneer het onderwijs plaatsvindt. Het is daarom aan te bevelen de samenwerking te intensiveren.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Recentelijk is door de overheid besloten om de MBO niveau 1 en AKA opleidingen te vervangen door de Entreeopleiding. Zie de brief van de minister van OCW over het Actieplan MBO 'Focus op Vakmanschap 2011-2015' (FOV). Het is de bedoeling dat de Entreeopleidingen in schooljaar 2014-2015 van start gaan. Vertegenwoordigers van het Praktijkonderwijs willen weten wat de mogelijke gevolgen van FOV zijn. FOV kan mogelijk nadelig uitpakken voor PrO-leerlingen omdat ze niet meer drempelloos naar MBO2 kunnen doorstromen. Om toch te kunnen doorstromen naar MBO2 is het noodzakelijk om op het eindexamen van de Entreeopleiding te laten zien voor taal en rekenen te voldoen aan referentieniveau 2F, een niveau dat bij PrO-leerlingen moeilijk te realiseren is, gezien hun beperkte cognitieve vermogens.

1.2 De Entreeopleidingen

De Entreeopleidingen zijn bedoeld voor VMBO-basisleerlingen en voor de ongediplomeerde VMBO-uitstroom. Deze leerlingen kunnen met de invoering van de wet, zoals omschreven in FOV, niet meer rechtstreeks naar MBO2-opleidingen doorstromen omdat deze niet meer drempelloos zijn. Voor MBO niveau 2 (MBO2) wordt een VMBO-diploma of een diploma van de Entreeopleiding geëist, waarbij de leerlingen op het eindexamen tevens moeten hebben laten zien de leerstof voor rekenen en taal te beheersen op niveau 2F uit het landelijk referentiekader (zie Meijerink, 2009).

De ROC's gaan in de Entreeopleiding negen uitstroomrichtingen verzorgen. Dit gebeurt in de vorm van kerntaken en werkprocessen. Iedere leerling moet aan het eind van de opleiding voldoen aan de eisen die in 'de kerntaken en werkprocessen' worden genoemd. Wanneer aan deze eisen is voldaan krijgt de leerling het diploma. Hebben de leerlingen op dat moment ook laten zien dat ze taal en rekenen op niveau 2F beheersen dan mogen ze naar MBO niveau 2 doorstromen, zo niet dan moeten ze aan het werk. FOV behelst verder dat er aan de leerlingen na vier maanden verblijf in de Entreeopleiding een studieadvies wordt gegeven. Als dat advies luidt dat de onderwijsovereenkomst beëindigd moet worden, dan is die uitspraak bindend. Dit kan gegeven worden wanneer er onvoldoende vorderingen in de opleiding worden gemaakt, alleen onvoldoende vorderingen op het gebied van taal en rekenen mogen niet leiden tot een bin-

dend advies. De ROC's bepalen hierbij zelf welke criteria zij hanteren. Leerlingen jonger dan 18 jaar kunnen na een bindend advies aan hetzelfde of aan een ander instituut een andere opleiding gaan volgen, mocht dit niet binnen 8 weken lukken dan mag een leerling uitgeschreven worden, hierbij moet de leerplichtambtenaar worden geïnformeerd. Een leerling ouder dan 18 kan gaan werken als er geen passend alternatief op de instelling aanwezig is; de instelling moet het RMC informeren.

Verder wordt de huidige diploma-financiering vervangen door een systeem waarin ook de verblijfsduur meetelt. Hoe langer de verblijfsduur des te lager de financiering. De totale bekostigde opleidingsduur is maximaal 2 jaar.

1.3 De doorstroom van PrO naar MBO

Koopman & Voncken (2012) laten zien dat 11% van de PrO-schoolverlaters in MBO1 zit en 38% in MBO2 t/m 4. Op grond hiervan zou verwacht kunnen worden dat bijna de helft van de PrO-leerlingen voor een vervolg in de Entreeopleidingen gaat kiezen. Deze grote doorstroom van PrO naar MBO de afgelopen jaren lijkt op gespannen voet te staan met het uitgangspunt van PrO namelijk dat het eindonderwijs is. Een van de belangrijkste doelen is om hun leerlingen optimaal voor te bereiden op een arbeidsmarktintrede. Door de invoering van FOV wordt het PrO min of meer gedwongen te anticiperen op de invoering van de 2F-drempel bij het begin van MBO2. Daarbij moet het PrO zich afvragen of het wel mogelijk is om hun onderwijs in taal en rekenen zo te verbeteren dat voor een deel van hun leerlingen 2F een reëel perspectief wordt. Bij de leerlingen waarvoor 2F geen reëel perspectief is, moeten zij afwegen in hoeverre een PrO-leerling beter af is bij een arbeidsmarkttoeleiding via het PrO of via de Entreeopleiding. Eigenlijk moet het PrO hieraan voorafgaand zich de fundamentele vraag stellen voor welke leerlingen ze eindonderwijs of doorstroom naar MBO2 nastreven en ook wat de meerwaarde van een vervolg in de Entreeopleiding is t.o.v. het blijven binnen het PrO?

1.4 Samenwerking tussen PrO en MBO

De samenwerking tussen scholen voor Praktijkonderwijs en MBO-instellingen heeft tot doel dat meer leerlingen uitstromen naar een passende plek op de arbeidsmarkt. Een erkend certificaat helpt bij het verkrijgen van werk en een beroepsgerichte opleiding met een diploma op niveau 1 of niveau 2 kan tot meer duurzame dienstverbanden leiden. Het is daarom raadzaam om, indien maar enigszins voor de leerling mogelijk,

die leerling daartoe ook optimale mogelijkheden te bieden. Dat kan met verschillende leerarrangementen worden geregeld. Hierbij werken de scholen hecht samen met het bedrijfsleven zodat het diploma en de deelcertificaten (voor leerlingen die geen diploma kunnen halen) relevant zijn op de arbeidsmarkt. Al deze samenwerkingsvormen kunnen worden afgesloten tussen één of meerdere scholen voor Praktijkonderwijs, één of meerdere MBO-instellingen en het bedrijfsleven. De invoering van FOV kan gevolgen hebben voor de legitimiteit van bestaande samenwerkingsovereenkomsten tussen PrO en MBO. Het PrO wil nagaan of bestaande samenwerkingsovereenkomsten in stand kunnen worden gehouden of mogelijk aangepast dienen te worden. Samengevat wil het PrO weten wat de implicaties zijn van het beleid neergelegd in het Actieplan MBO 'Focus op vakmanschap 2011-2015' voor hun situatie.

In de internationale literatuur is gezocht naar de effectiviteit van leerarrangementen richting arbeidsmarkt voor met PrO-leerlingen vergelijkbare leerlingen. Hierbij hebben we ons beperkt tot Duitsland en de Verenigde Staten. Een probleem hierbij blijkt te zijn dat PrO in het buitenland niet bestaat. PrO-leerlingen passen het meest bij wat in Nederland Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) heet. Hierbinnen onderscheiden Gebhardt et. al. (2011) studenten met beperkte leervermogens 'learning disabilities'. Zij tonen aan dat voor deze leerlingen de duale leerweg minder geschikt is en dat de transitie van school naar werk beter onder de hoede van de school kan plaatsvinden.

Ook in de Verenigde Staten waar special classes zijn voor leerlingen in het voortgezet onderwijs met achterstanden zijn er verschillende initiatieven ontplooid om leerlingen met cognitieve beperkingen aan het werk te helpen. De transitie van school naar werk vindt hier in de meer succesvolle projecten ook vaak plaats onder de hoede van de 'high school' waar speciale begeleiders zijn aangetrokken om leerlingen te ondersteunen op de stageplaats en relaties met stagebedrijven te onderhouden (Wagner, Newman & Cameto, 2004, Sinclair, Christenson, Evelo, & Hurley, 1998). De effecten van de maatregelen en projecten zijn echter gevarieerd. Er is niet een eenduidige formule voor succes (Cameto, 2005).

Een beschrijving van bestaande samenwerkingsrelaties PrO-MBO in Nederland is gehaald uit Verwer (2006). Deze onderscheidt de volgende samenwerkingsverbanden: *Warme overdracht PrO-MBO*. De minst vergaande vorm van samenwerking is bedoeld om ongewenst instroom van PrO-leerlingen te voorkomen en de MBO-instelling van goede informatie te voorzien t.b.v. de begeleiding van de leerling op de MBO-instelling. Hierbij worden afspraken gemaakt over toelating en de wijze en vorm van overdracht van informatie. *Geleide overdracht PrO-MBO*. Een wat verdergaande vorm van overdracht waarbij de MBO-instelling voorafgaande aan de overgang betrokken wordt bij de leerling en de school voor Praktijkonderwijs en, in het kader van

nazorg, nog enige tijd betrokken blijft. Vanuit de MBO-instelling kan hier aan bijgedragen worden middels ouderavonden, bezoek open dagen en/of proeflessen of dagen. Vanuit PrO-scholen door een deels aangepast programma en het bieden van nazorg in de vorm van huiswerkbegeleiding, behoud van de stageplek en/of stagebegeleiding. Ook horen hier afspraken bij over de communicatie tussen docenten rond en na de overgang en tijdens de opleiding op de MBO-instelling.

Voortrajecten en branchegerichte cursussen met inzet MBO-instelling. Voortrajecten zijn speciale programma's waarmee PrO-leerlingen worden toegerust om met een redelijke kans op succes in te stromen op een MBO assistent-opleidingen. Deze voortrajecten zijn in het algemeen gericht op smalle assistent opleiding. Branchegerichte cursussen zijn bedoeld om de leerlingen beter toe te rusten voor een plek op de arbeidsmarkt en dus niet specifiek op doorstroming naar het MBO. Bij deze voortrajecten en branchegerichte cursussen worden docenten en/of lokaliteiten van MBO-instellingen ingezet. Een deel van het onderwijs wordt door de PrO- scholen uitbesteed aan een MBO-instelling. *MBO-opleidingen in het Praktijkonderwijs.* Hierbij wordt het laatste jaar op de PrO-school benut om een MBO-diploma op niveau 1 te halen. Het kan hierbij gaan om de brede AKA-opleiding (zie onder) of om een zogenaamde smalle assistent-opleiding. Deze opleidingen kunnen op een PrO-school worden verzorgd maar het kan ook deels op de MBO-instelling. Het PrO zal minimaal 50% van het onderwijs verzorgen, door de stage te verzorgen en stagebegeleiding te bieden. Het theoriedeel zal door de MBO-instelling worden verzorgd. Om de opleiding met een door de MBO-instelling af te geven diploma af te kunnen sluiten, kunnen de deelnemers daar ingeschreven worden als extraneus. *Duale trajecten met de MBO-opleiding in het Praktijkonderwijs.* In deze meest vergaande vorm wordt ook gebruik gemaakt van zogenaamde duale trajecten voor leerlingen in het PrO. De leerling zal 3 of 4 dagen werken bij een erkend leerbedrijf, 0,5 tot 1 dag onderwijs op een MBO-instelling (BBL-opleiding) volgen en eventueel 1 of een 0,5 dag onderwijs op de PrO-school. De PrO-school dient minimaal 50% van de onderwijstijd te verzorgen. Door intensieve begeleiding te bieden aan de leerling en zijn werkmeester op het werk, wordt daar aan voldaan.

1.5 Onderzoeksvragen

Momenteel zijn er in het netwerk Praktijkonderwijs Noordoost Noord-Brabant en in andere regio's verschillende leerarrangementen tussen PrO en MBO1 gerealiseerd die het voor PrO-leerlingen mogelijk maakt MBO1 niveau te halen. Het is echter niet duidelijk in hoeverre deze arrangementen kunnen worden gecontinueerd en of ze voldoen

voor de aansluiting van de PrO op de nieuwe Entreeopleiding. De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:

- 1) Welke ruimte staat de wet toe om PrO-leerlingen kans te geven om een opleiding op MBO-niveau te volgen en wat lijkt een realistische invulling voor PrO-leerlingen? Het gaat hierbij om de eisen voor diplomering voor Entreeopleidingen (MBO1) en voor MBO2
 - a) Wat is een realistisch eindniveau voor PrO-leerlingen die naar MBO1 c.q. de Entreeopleidingen gaan?
 - b) Hoe verhoudt zich dat eindniveau tot: a) de referentieniveaus die respectievelijk voor de Entreeopleidingen en MBO-2 als eindniveau zullen worden gevraagd en b) de eisen die de bedrijven aan de assistent-opleiding stellen?
- 2) Wat betreft de onderwijskundige invulling van MBO Entreeopleidingen voor PrO-leerlingen zijn er vragen over de samenwerking tussen PrO en MBO:
 - a) Welke leerarrangementen PrO-MBO zijn er nu gangbaar?
 - b) Hoe is de aansluiting van deze arrangementen op de arbeidsmarkt geregeld?
 - c) Welke veranderingen in arrangementen zullen nodig zijn?
 - d) Wat zal de effectiviteit van de veranderde arrangementen zijn in vergelijking met de huidige?

2 Opzet van het onderzoek

De vraag naar de gevolgen van de invoering van de Entreeopleiding voor het PrO speelt zich in de toekomst af. Op dit moment bestaan de Entreeopleidingen nog niet. Het doen van empirisch onderzoek is derhalve onmogelijk. Het PrO wil echter zo goed mogelijk anticiperen op deze verandering door op een systematische wijze gebruik te maken van de kennis van experts. Door hun kennis en meningen te inventariseren, toe te spitsen, uit te wisselen en zo nodig te confronteren, wordt de gemeenschappelijke kennis van de experts in een panel bij elkaar gebracht en gemaximaliseerd. Delphi-onderzoek kenmerkt zich door herhaalde ondervraging van de experts, waarbij de resultaten door de onderzoeker tussentijds gerapporteerd worden, te samen met een nieuwe ondervraging (van Dijk & Landsheer, 2003).

2.1 De Delphi procedure

In dit onderzoek zijn 3 rondes van ondervraging gepland voorafgegaan door een kort literatuuronderzoek naar leerarrangementen tussen PrO en MBO die er momenteel voorkomen.

Op grond van de in de literatuur gevonden vormen van samenwerking tussen PrO en MBO en bijbehorende leerarrangementen (zie vorige hoofdstuk) zijn de onderzoeksvragen voor het Delphi onderzoek verder uitgewerkt.

Een expertpanel wordt drie keer bevraagd.

- In de eerste Delphi-ronde worden alle experts van het panel geïnterviewd waarbij de experts aan de hand van een interviewleidraad hun mening over de onderzoeksvragen kunnen geven. Deze interviews worden door de onderzoeker samengevat.
- In de tweede Delphi-ronde worden de samengevatte meningen voorgelegd aan de panelleden met het verzoek om te reageren en aan te geven in hoeverre ze het eens zijn met de mening van andere panelleden.
- In de derde Delphi-ronde zullen de onderzoekers op grond van de informatie uit de eerste twee rondes de voorlopige conclusies trekken en deze voorleggen aan de panelleden. Op grond de commitment over de conclusies en de reacties erop zijn de onderzoeksvragen beantwoord.

De experts zijn gezocht bij partijen die kennis hebben over de toekomstige leerlingen van de Entreeopleidingen. Experts uit de volgende groeperingen hebben deelgenomen aan het panel:

- Schooldirectie Praktijkonderwijs
Dhr. R. van Lohuijzen Apeldoorn
Dhr. H. Mulder en mevr. S. Zwanenburg Den Haag
Dhr. H. Blik Hoogezand
- Landelijk werkverband Praktijkonderwijs
Dhr. P.C de Jong
Dhr. H. van der Brand
- MBO-raad
Mevr. M. de Haan
Mevr. M. Weemaes
- Kerngroep Platform Entree
Mevr. M. Mulders
Dhr. H. Everhardt
Mevr. M. de Haan (ook in MBO-raad)
- Ministerie van OC&W
Dhr. F. Koster

2.2 De interviewleidraad

In de eerste Delphi ronde zijn een aantal vragen schriftelijk in een interviewleidraad geformuleerd. Deze leidraad is samen met de onderzoeksaanvraag naar de panelleden toegestuurd. De vragen uit de leidraad hebben de panelleden naar eigen voorkeur mondeling in een interview met de onderzoeker of schriftelijk beantwoord. In de introductie op de leidraad zijn de onderzoeksvragen ter herinnering kort weergegeven:

- 1) Welke ruimte staat de wet toe om PrO-leerlingen kans te geven om een opleiding op MBO-niveau te volgen? (zie wet Actieplan MBO Focus op Vakmanschap 2011-2015).

Het gaat hierbij om de entree-eisen voor MBO1 en MBO2 en de verdeling van te leren vaardigheden tussen PrO en MBO-Entreeopleiding.

- 2) Welke leerarrangementen voor de overgang PrO-MBO zijn er nu gangbaar en welke veranderingen in arrangementen zullen nodig zijn bij invoering van de wet?

De eerste vraag uit de leidraad is als volgt geïntroduceerd: Het Actieplan MBO Focus op Vakmanschap 2011-2015 houdt onder andere het volgende in: dat het MBO2 niet meer drempelloos is (diploma MBO1 is nodig), dat het MBO2 een landelijk eindexamen taal en rekenen krijgt op referentiekader niveau 2F en dat er een bindend studie advies vanaf 18 jaar komt. In de huidige situatie stroomt 49% door van het PrO naar het MBO: 6 jaar na aanvang zit 11% op MBO1 en 38% op MBO2. Na deze introduc-

tie is de eerste vraag gesteld, die met ja of nee kan worden beantwoord. De respondenten werd vervolgens gevraagd hun antwoord toe te lichten.

- 1) Komt volgens u de deur tussen PrO en MBO op slot te zitten?
 - a) Zo ja, welke problemen voorziet U en hoe zouden ze opgelost moeten worden?
 - b) Zo nee, wat staat er in het plan waardoor PrO-leerlingen probleemloos naar het MBO kunnen doorstromen?

De tweede vraag uit de leidraad heeft ook een introductie bestaande uit een beschrijving van de huidige situatie: 'We weten waar de huidige instroom van leerlingen in MBO niveau 1 vooral vandaan komt: VSV (uit VMBO), PrO (bijna 50%) en VSO. Bij letterlijke invoering van de wet – die inhoudt dat Entreeopleidingen (MBO1) met een landelijk examen taal en rekenen moet worden afgerond - kan een groot deel van de instroom PrO (en VSO) niet aan deze eindtermen voldoen. Mogelijke gevolgen: PrO-leerlingen gaan niet meer naar MBO en worden lager gekwalificeerd en krijgen (nog) moeilijker een baan, in tijden van economische teruggang is dit effect sterker (MBO-er verdringt PrO-leerlingen) en veel MBO docenten niveau 1 raken werkeloos. Na deze introductie is de tweede vraag gesteld, die met ja of nee kan worden beantwoord. De respondenten werd vervolgens gevraagd hun antwoord toe te lichten.

- 2) Onderschrijft u de analyse in de introductie?
 - a) Ja, heeft u vanuit uw ervaring een verdere toelichting?
 - b) Nee, kunt u op de bovengenoemde punten ingaan?

De derde vraag gaat over het taal en rekenniveau aan het eind van het PrO. Deze vraag is als volgt geïntroduceerd: 'We weten dat leerlingen in de Entreeopleidingen voor taal en rekenen het eindniveau 1F (gemiddeld prestatieniveau eind groep 8 basisschool) moeten bereiken'. Na deze introductie is de eerste vraag gesteld, die met ja of nee kan worden beantwoord. De respondenten werd vervolgens gevraagd hun antwoord toe te lichten.

- 3) Denkt U dat 1F haalbaar is voor PrO-leerlingen?
 - a) Zo ja, hoe denkt u dat dit gerealiseerd kan worden?
 - b) Zo nee, welk niveau is dan doorgaans wel haalbaar: niveau groep 4, 5, 6 of 7 van basisschool?

De vierde vraag is zonder introductie en kan met ja of nee kan worden beantwoord. De respondenten werd vervolgens gevraagd hun antwoord toe te lichten.

- 4) Ziet U ruimte voor een minder letterlijke invoering van de wet die een zo hoog mogelijke kwalificatie van PrO-leerlingen mogelijk maakt?
 - a) Zo ja, welke?
 - b) Zo nee, zou die er moeten zijn, zo ja welke?

De vijfde vraag gaat over het belang van taal en rekenen in het bedrijfsleven. Hierbij is de volgende introductie gegeven: 'Bedrijven worden steeds meer verplicht om werknemers met een grote afstand tot de arbeidsmarkt aan te nemen. Hieronder zitten veel leerlingen die vanuit het PrO naar de Entreeopleidingen zullen gaan'. De respondenten konden per vak een antwoord geven.

- 5) Wat is volgens u het belang van de theoretische vakken om goed binnen het bedrijf te kunnen functioneren?
- a) Rekenen: welke belangrijke aspecten denkt u vooral aan?
 - b) Spelling: welke aspecten vooral?
 - c) Lezen: welke aspecten vooral?

De zesde vraag gaat over het belang dat de respondenten hechten aan 22 verschillende vaardigheden: een korte handleiding lezen, zonder ernstige spelfouten schrijven, een kort functioneel briefje schrijven, zonder grammaticale fouten schrijven (b.v. d's en t's), optellen met niet al te grote getallen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen, geld terug geven (b.v. aan de kassa), klok rekenen/kijken, meten met meetinstrumenten (van duimstok tot weegschaal, etc.), oppervlak en inhoud berekenen, op tijd op afspraken komen, zich er toe zetten een (deel)certificaat in een branche te halen, orders opvolgen, een leidinggevende iets durven vragen, op tijd hulp vragen bij uitvoeringsproblemen, iemand aanspreken op diens gedrag, beleefd zijn, vriendelijk zijn tegenover medewerkers en klanten, een positieve houding aannemen en tenslotte opdrachten zelfstandig uitvoeren. De respondenten hebben bij schriftelijke beantwoording op een vijfpuntsschaal gescoord (1= Onbelangrijk 2= Enigszins belangrijk 3= Belangrijk 4= Zeer belangrijk 5= Geen mening). Bij mondelinge afname vulde de onderzoeker het in. De volgende vraag is gesteld:

- 6) Hoe belangrijk vindt u het dat een leerling na de Entreeopleiding deze vaardigheden beheerst?

De zevende en achtste vraag zijn in de vorm van stellingen gegoten. De respondenten konden op een vijfpuntsschaal de mate waarin ze het ermee eens zijn aangeven. De vragen hebben betrekking op het belang van de beheersing van taal en rekenen op een bepaald niveau. De volgende twee vragen zijn gesteld:

- 7) Het is van groot belang dat de Entree-leerling de theoretische vakken op niveau eind basis onderwijs beheerst (1F). Bent U het hiermee eens? (Voor taal en rekenen apart gevraagd). Kunt U uw antwoord toelichten?
- 8) Het is van groot belang dat de Entree-leerling de theoretische vakken op mavo of VMBO-TI niveau beheerst (2F). Bent U het hiermee eens? (Voor taal en rekenen apart gevraagd). Kunt U uw antwoord toelichten?

De negende vraag is eveneens in de vorm van stellingen gegoten. Op een vijfpuntschaal konden de respondenten aangeven in hoeverre ze het met de stelling eens zijn. Gevraagd is om het antwoord toe te lichten.

9) Wat vindt U van de volgende stellingen?

- a) PrO-leerlingen moeten in de Entreeopleiding MBO vanuit het PrO worden begeleid in hun stages.
- b) PrO-scholen moeten worden geaccrediteerd voor MBO1-niveau (entree binnen PrO)

De tiende vraag gaat over het gewenste leerarrangement tussen de Entreeopleiding en de PrO. In deze vraag worden de bestaande samenwerkingsverbanden als voorbeelden genoemd (zie Inleiding). De volgende vraag is gesteld:

10) Welke leerarrangementen kan de Entreeopleiding, eventueel in samenwerking met de PrO opleiding, aan de leerlingen bieden? Welke vorm heeft uw voorkeur bij de inrichting van de Entreeopleidingen? Wilt U uw voorkeur toelichten?

De elfde en twaalfde vraag hebben betrekking op PrO-leerlingen die niet naar de Entreeopleiding gaan doorstromen. Hierbij zijn de volgende vragen gesteld:

- 11) Wat zijn volgens U de meest gebruikte routes naar de arbeidsmarkt voor PrO-leerlingen die niet naar MBO1-Entree doorstromen?
- 12) Hoe erg is het als PrO-leerlingen die nu wel naar MBO1 doorstromen een onder 11 genoemde route zouden gaan volgen? (Wat missen ze dan? Wat kan een Entreeopleiding hen, aanvullend, bieden?)

2.3 Relatie tussen onderzoeksvragen en vragen uit leidraad

De vragen 1 t/ 8 hebben hier betrekking op de mate waarin er ruimte blijft voor PrO-leerlingen om door te stromen naar MBO2. Dat hangt af van de toelatingseisen voor hun taal en rekenniveau. In FOV wordt niveau 2F genoemd, maar het is nog niet zeker of dit het niveau zal worden en hoe het geëxamineerd gaat worden. Als het PrO de doorstroom richting MBO in stand wil houden, moet het een bepaald eindniveau op taal en rekenen realiseren en daar het onderwijs op aanpassen. Deze mogelijke aanpassingen werken ook door het onderwijs voor de theoretische vaardigheden. Het PrO dient ook rekening te houden met de leerlingen die niet kunnen of willen doorstromen naar het MBO.

De vragen 9 t/m 12 gaan over mogelijke samenwerkingsverbanden tussen PrO en de Entree. Hierbij wordt nagegaan in hoeverre bestaande arrangementen in de nieuwe situatie kunnen blijven bestaan en wordt doorgedacht op de gevolgen van de invoering van FOV op de samenwerking en de aansluiting op de arbeidsmarkt via verschillende routes.

3 Onderzoeksresultaten

In de eerste Delphi ronde zijn de panelleden geïnterviewd met behulp van een leidraad met 12 vragen. De antwoorden van de panelleden op deze vragen zijn op papier gezet. Per vraag zijn de antwoorden van individuele leden door de onderzoeker samengevat. In de tweede ronde is aan de deelnemers gevraagd hun mening te geven over deze samengevatte antwoorden van de panelleden. In het onderstaande worden de antwoorden van de panelleden, geïntegreerd met hun reacties daarop, samengevat weergegeven. In derde ronde is de panelleden gevraagd aan te geven in hoeverre ze de conclusie van de onderzoeker kunnen onderschrijven (1 geheel; 2 deels; 3 niet). Hieraan hebben 8 panelleden meegedaan. Alle geledingen waren hierin vertegenwoordigd (Schooldirectie Praktijkonderwijs, Landelijk werkverband Praktijkonderwijs, MBO-raad, Kerngroep Platform Entree, Ministerie van OC&W). Indien een panellid de conclusie deels of niet onderschrijft, is gevraagd aan te geven wat er ontbreekt of de conclusie aan te passen. Per vraag worden reacties van de panelleden gegeven.

Vraag 1. *Komt volgens u door Focus op Vakmanschap 2011-2015' (FOV) de deur tussen PrO en MBO op slot te zitten?*

Ja

De samenvatting van de antwoorden van 5 panelleden is dat de weg naar het MBO2 voor PrO-leerlingen wordt door de toelatingseis van niveau 2F vrijwel onmogelijk. Toch is het voor het PrO een uitdaging om hun leerlingen aan zo hoog mogelijke reken- en taalstandaarden te laten voldoen. Als aan de toetsing van 2F rekenen en taal lagere eisen worden gesteld, zouden meer PrO-leerlingen naar MBO2 kunnen doorstromen. Voor de meeste PrO-leerlingen wordt het echter alleen mogelijk om een Entree-diploma zonder doorstroomrecht naar MBO2 te halen, voor hen is dus alleen de route Entreeopleiding richting arbeidsmarkt mogelijk. Maar ook het halen van een Entree-diploma zonder doorstroomrecht naar MBO2 kan van grote waarde zijn voor PrO-leerlingen. Momenteel heeft een MBO-diploma een hoge status bij PrO-leerlingen en hun ouders, waar een motiverende werking van uitgaat. Veel PrO-leerlingen doen erg hun best om een MBO-diploma te halen en gaan dit mogelijk ook doen voor een Entree-diploma zonder doorstroomrecht naar MBO2.

Maar waarom zou het PrO willen dat hun leerlingen via de Entreeopleiding naar de arbeidsmarkt doorstromen? Het PrO is immers eindonderwijs. Mogelijk zullen branche certificaten evenveel waardering bij werkgevers op gaan leveren als een Entree-

diploma zonder doorstroomrecht. Ook voor VMBO-basisleerlingen en ongediplomeerde VMBO'ers kan 2F problematisch zijn.

Nee

Dit betreft 4 panelleden. 2F is moeilijk voor PrO-leerlingen en daardoor neemt de doorstroom PrO-MBO2 sterk af. Echter door duale maatwerktrajecten tussen het PrO en de Entreeopleidingen zouden enkele PrO-leerlingen wel kunnen doorstromen naar MBO2. Als 2F naar eind MBO2 wordt geplaatst zouden meer PrO-leerlingen MBO2 kunnen halen. Door beter op maat gesneden taal en rekenonderwijs kunnen mogelijk meer PrO-leerlingen 2F halen.

Het lijkt beter om leerlingen via het PrO in samenwerking met de Entreeopleiding naar de arbeidsmarkt te leiden dan dat deze leerlingen overstappen naar de Entreeopleiding. Dan kan het PrO ze maximaal blijven ondersteunen, de ondersteuning vanuit de Entreeopleiding is waarschijnlijk veel minder.

Conclusie onderzoeker

Alle panelleden geven aan dat 2F voor het grootste deel van de PrO-leerlingen te hoog gegrepen is. De ja-groep stelt en dat daardoor de deur naar MBO2 op slot zit. PrO-leerlingen kunnen wel naar de Entree om door te stromen naar de arbeidsmarkt. De meningen zijn verdeeld over de vraag of de route via de Entree naar de arbeidsmarkt zinvol is. De leerlingen missen dan de goede begeleiding vanuit het PrO.

De nee-groep ziet de deur nog op een kier staan als de 2F-eis wordt verplaatst naar het MBO2-examen of dat het examen op 2F niveau lager uitvalt. Door beter onderwijs denken zij hun leerlingen nog een eind richting 2F te kunnen brengen.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 5 panelleden het eens en 3 panelleden het deels eens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Deels. Er is een variant denkbaar waarbij de Entreeopleiding richting arbeidsmarkt model staat voor dezelfde opleiding of aanpak binnen MBO, PrO en VSO. Te weten een rompoppleiding aangevuld met relevante brancheopleidingen en relevante cursussen. De term Entreeopleiding kan dan (op termijn) herkenbaar worden bij werkgevers.
- 2) Deels. Formeel zit het niet op slot, entree leidt op naar 2F, leerlingen kunnen er flink werken aan taal en rekenen, maar waarschijnlijk is 2F niet haalbaar voor PrO-leerlingen.
- 3) Deels. De Ja-groep trekt dus de conclusie dat het MBO op slot zit voor PRO. Dat is niet zo want Entreeonderwijs is ook PRO! Ten tweede kan een PRO leerling al-

tijd een verzoek indienen om ongediplomeerd in te stromen op niveau 2 maar daar wordt gedegen onderzoek naar gedaan (+ inspectiecontrole op dit onderzoek!). In dat onderzoek zal zeker het taal-rekenniveau worden beoordeeld, maar ook de overige kennis/vaardigheden om niveau 2 succesvol te kunnen afronden. Ten derde: een PRO leerling die zeer succesvol is in de Entreeopleiding kan (bij voldoende kennis/vaardigheden en reken/taalniveau) altijd op een traject worden gezet richting niveau 2. Dus niet alles hoeft naar uitstroomperspectief Arbeid. Dat jaar Entree kan bijdragen om doorstroom naar niveau 2 te versterken.

- 4) Geheel. Er zijn leerlingen met een VMBO-diploma die hiermee door kunnen stromen naar niveau 2. Veel van deze leerlingen hebben niet 2F behaald, maar kunnen dus toch door. Geldt dit dan niet voor leerlingen met een Entree-diploma? Deze discussie loopt nu in de overleggen PrO en MBO in Den Haag. Met deze interpretatie wordt de deur weer wat wijder open gezet voor de PrO-leerlingen.
- 5) Geheel. Sec formeel bekeken. Door nieuwe oplossingen die vermoedelijk ontstaan in samenwerking zal de conclusie hier kunnen verschuiven. Ik denk met name aan de begeleiding vanuit het PrO en hoe hier gestalte aan kan worden gegeven.

Vraag 2. *Bij letterlijke invoering van de wet kan een groot deel van de instroom PrO (en Vso) niet aan deze eindtermen voldoen.*

Gevolg 1: PrO-leerlingen gaan niet meer naar MBO en worden lager gekwalificeerd en krijgen (nog) moeilijker een baan? Onderschrijft u deze analyse?

Ja

Vijf panelleden onderschrijven deze analyse. Veruit de meeste PrO-leerlingen zullen geen startkwalificatie meer kunnen halen en daardoor moeilijker werk vinden en behouden. Maar mogelijk kunnen de branche certificaten een goed vervangend civiel effect krijgen t.o.v. de route naar de arbeidsmarkt via een Entree-diploma zonder doorstroomrecht naar MBO2. Echter veel PrO-leerlingen beheersen taal en rekenen onvoldoende en dat is een arbeidshandicap. Daarom moet het PrO blijven investeren in goed taal en rekenonderwijs.

Nee

Twee onderschrijven de stelling niet en de rest onthield zich.

Als het PrO/onderwijs verbetert en 2F wordt op een voor goede PrO-leerlingen realistisch niveau geëxamineerd, dan zouden evenveel PrO-leerlingen MBO2 kunnen halen en verandert er niets aan hun arbeidsmarktpositie. Dit laatste werd benadrukt door de panelleden die het niet met de analyse eens waren.

Gevolg 2: In tijden van economische teruggang is dit effect sterker (MBO'er verdringt PrO-leerlingen)

Ja

Twee panelleden onderschrijven de stelling en de rest geeft geen reactie. Verdringing is er altijd, in economisch slechte tijden crisis nog meer. Bij het PrO valt de verdringing wel mee, vanwege de zeer goede relatie met werkgevers en het tegemoet komen aan hun scholingswensen m.b.t. individuele (toekomstige) werknemers/leerlingen uit het PrO.

Gevolg 3: Veel MBO docenten niveau 1 raken werkeloos

Nee

Op deze stelling kwamen drie reacties in dezelfde richting. De instroom van PrO-leerlingen neemt weliswaar af maar de te verwachten instroom uit VMBO-basis en ongediplomeerde VMBO'ers is meer dan groot genoeg om dit te compenseren. Er wordt eerder een tekort aan docenten verwacht.

Conclusie onderzoeker

PrO-leerlingen vinden moeilijker een baan omdat ze geen startkwalificatie meer kunnen halen. Maar via branche certificaten kunnen zij zich toch goed kwalificeren voor de arbeidsmarkt. Verwacht wordt dat zij daarmee niet worden verdrongen door leerlingen die via de Entreeopleiding de arbeidsmarkt intreden. MBO1 docenten raken niet werkeloos, integendeel, de verwachte instroom vanuit VMBO-basis en ongediplomeerd is groot.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 4 panelleden het eens en 4 panelleden het deels mee eens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Deels. PrO-leerlingen zullen niet moeilijker een baan vinden omdat ze geen startkwalificatie halen. Het merendeel van de PrO-leerlingen haalt ook op dit moment ook geen startkwalificatie. Leerlingen waarvan wordt verwacht dat ze wel een startkwalificatie halen zouden vanuit het PrO tussentijds (na het 2^e of 3^e leerjaar) kunnen doorstromen naar het VMBO.
- 2) Deels. PrO kunnen nog steeds Entreediploma halen met een arbeidsmarktperspectief. De kans op het vinden van een baan is uiteraard zonder niveau 2 wat lastiger maar er is voldoende werk op niveau 1 in de arbeidsmarkt. Verdringing op de ar-

beidsmarkt is eerder via een langere weg. MBO niveau 4 en HBO pakken het werk van niveau 3 en 2, niveau 3 en 2 pakken het werk van Entree en PrO.

- 3) Deels. Een en ander hangt heel erg af van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Bij een ruime arbeidsmarkt heb ik de angst voor verdringing niet, bij een krappe arbeidsmarkt wel. Zaak voor de PrO-scholen om goed te investeren in hun contacten met werkgevers, gemeente, UWV en 'job coach' organisaties.
- 4) Deels. Een entree-diploma (zonder 2F) heeft zeker een civiel-effect, er zal vraag naar zijn. Er is altijd druk naar onderen, maar er is een stabiele vraag naar laag gekwalificeerde arbeid. Het is moeilijk te voorspellen of de instroom van ongediplomeerd VMBO'ers en instroom via werk en bijstand kan compenseren voor verlies instroom PrO

Vraag 3. *Denkt U dat referentiekader niveau 1F (gemiddeld niveau basisonderwijs) haalbaar is voor PrO-leerlingen?*

Ja

Vier panelleden uit de PrO hoek denken dat 1F voor een deel van hun leerlingen realiseerbaar is. Uit de reacties blijkt dat niemand weet wat het eindniveau PrO voor taal en rekenen zou moeten zijn. 1F wordt nagestreefd maar is slechts voor een beperkt deel haalbaar. Mogelijk is het voor dit deel zinvol om op de Entreeopleiding door te gaan richting MBO2, maar het valt te betwijfelen of zij in een jaar op de Entreeopleiding op 2F gebracht kunnen worden. Recent onderzoek (Van Batenburg, 2013) laat zien dat de gemiddelde leerachterstand na 2 jaar onderwijs in het PrO op spelling en woordenschat ongeveer drie jaar t.o.v. 1F is. Met zo'n grote achterstand t.o.v. 1F lijkt 2F toch een brug te ver.

Conclusie onderzoeker

1F is een mooi streven en kan tot beter onderwijs leiden. Maar voor veel PrO-leerlingen is 1F een te hoog gegrepen eindperspectief.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 5 panelleden het eens en 3 panelleden het deels eens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Deels. Deze vraag is m.b.t. tot de doorstroom niet zo relevant. Het PrO moet rekenen en taal aanbieden dat met name aansluit bij de (praktische) beroepsuitvoering van de leerlingen.
- 2) Deels. Het motto van onze school is: het beste uit jezelf halen. Voor onze school is de taak om zo individueel mogelijk de leerlingen te begeleiden om het uiterste er-

uit te halen. Hierop hebben we onze organisatie ingericht, met de vakken Nederlandse taal en rekenen prominent op het rooster. Onze ervaring is dat er uiteindelijk een groot deel van onze populatie 1F wel haalt.

- 3) Deels. 1F is voor een deel van de PrO-leerlingen haalbaar.
- 4) Geheel. Als voor veel PRO 1F al te hoog gegrepen is dan is PRO ook eindonderwijs. Alleen leerlingen op weg naar 2F zouden richting Entree moeten gaan!

Vraag 4. *Ziet U ruimte voor een minder letterlijke invoering van de wet die een zo hoog mogelijke kwalificatie van PrO-leerlingen mogelijk maakt?*

Ja

Vijf panelleden zien ruimte, maar de situatie hangt af van hoe 2F getoetst gaat worden. Mogelijk zit daar wat ruimte. Maar, buiten taal en rekenen zijn er andere vakken om verworvenheden mee te laten zien. In opwaardering van de branche-certificaten liggen mogelijkheden en ook via de arbeidsstroom in de Entree.

Nee

Een panellid ziet geen ruimte. De Entreeopleiding is bedacht vanuit de VMBO-MBO route. Het PrO heeft hierin geen plaats. Een verlaging van de 2F-eis zal het PrO weinig helpen.

Conclusie onderzoeker

De PrO kan zich beter richten op het verzorgen van eindonderwijs en trachten de beeldvorming en erkenning van de branche certificaten op te waarderen.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 5 panelleden het eens, 2 panelleden het deels mee eens en een panellid is het oneens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Oneens. PrO richt zich op talentontwikkeling in de breedste zin. Voor veel PrO-leerlingen zal PrO eindonderwijs zijn, maar sommige leerlingen zijn buitengewoon gemotiveerd en gedreven om een ideaal na te streven waar MBO2 noodzakelijk voor is. De huidige werkelijkheid maakt duidelijk dat een groot aantal PrO-schoolverlaters nu wel in staat zijn MBO2 te volgen en succesvol af te ronden. Daarin onderscheiden ze zich nauwelijks van leerlingen vanuit VMBO-basis.
- 2) Deels. Correct dat PRO eindonderwijs is, maar voor de 5% tot 15% PRO leerlingen is de route Entree MBO2 zinvol.
- 3) Deels. De beeldvorming en erkenning van diverse certificaten (en het curriculum Praktijkonderwijs; pilot gestart in september 2013, geïnitieerd door het platform

PrO) op waarderen is een prima zaak. Daarnaast blijven investeren in het onderwijs Nederlandse taal en rekenen en hierin de samenwerking met het regionale ROC zoeken. Ook PrO-leerlingen kunnen hun plek vinden in de Entree met eventuele doorstroom naar niveau 2.

- 4) Geheel. De wet staat vast en daar zit geen ruimte. 2F wordt genoemd voor het diploma VMBO-basisberoepsgericht en de Entree. Er is een discussie gaande over hoe 2F wordt ingevuld in het examen. De uitkomst is nog onzeker. In 2014 wordt er een besluit genomen.
- 5) Geheel. Nog steeds hoop dat 2F lager uitvalt.
- 6) Geheel. De branchecertificaten zoals als deze momenteel kunnen worden behaald (bijv. schoonmaak, winkelpraktijk, werken in de keuken, VCA etc.) zijn op minimaal MBO1 niveau. Voor een PrO-leerlingen zou niet 2F een voorwaarde tot doorstromen moeten zijn maar veeleer de behaalde (praktijkgerichte) branchegerichte certificaten.

Vraag 5. *Wat is volgens u het belang van rekenen, spelling en lezen om goed binnen het bedrijf te kunnen functioneren?*

Alle antwoorden van de panelleden wijzen in de volgende richting. Het onderwijs in de PrO moet vooral functioneel voor het latere werk zijn, dus vooral leren wat nodig is voor de beroepsuitoefening. Dit zijn niet alleen taal, reken en beroepsgerichte vaardigheden, maar ook burgerschap, sociale vaardigheden, zelfstandigheid etc.

Conclusie onderzoeker

Functionele taal/ en rekenvaardigheden verweven met de beroepscontext aanleren

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 7 panelleden het eens en 1 panellid is het deels met de conclusie eens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Deels. Voor de volledigheid: In de opdracht van het PrO staat dat de scholen hun onderwijs richten op vier domeinen, wonen, werken, vrije tijd en burgerschap. M.i. moet in de conclusie de context arbeid en de context zelfstandig wonen genoemd worden. Dus bijvoorbeeld ook rekenen in het dagelijks gebruik.
- 2) Geheel. Met daar waar kan een stap verder gaan.
- 3) Geheel. Indien PRO doorgaat naar Entree dan hogere eisen stellen aan taal/rekenen. Wel uiteraard in de beroepscontext aanleren. Maar dat werkt ook op hogere niveaus in het MBO vele malen beter.

Vraag 6. *Hoe belangrijk vindt U het dat een leerling na de Entreeopleiding bepaalde taal, reken en beroepsgerichte sociale vaardigheden beheerst (Er worden in de interviewlijst kennisdomeinen benoemd).*

De vijf verkregen antwoorden wijzen in dezelfde richting. Deze vaardigheden zijn allemaal belangrijk. Begrijpend lezen is belangrijk, maar zonder grammaticale fouten schrijven is voor deze leerlingen minder belangrijk. Ook belangrijk zijn o.a. rekenvaardigheden als aftrekken, vermenigvuldigen, delen, aan de kassa geld teruggeven, klokkijken, rekenen en meten met meetinstrumenten. Hoe belangrijk een vaardigheid is hangt ook van het beroep af. Belangrijk is vooral dat leerlingen bepaalde opdrachten zelfstandig kunnen uitvoeren. Een leidinggevende iets durven vragen, orders opvolgen, iemand aanspreken op iemands gedrag, aanwezig zijn en op tijd komen zijn als sociale vaardigheden zeer belangrijk.

Conclusie onderzoeker

Naast functionele taal en rekenvaardigheden ook beroepsgerichte sociale vaardigheden verweven met het vak en de beroepscontext aanleren

Reactie panelleden

Met deze conclusie is iedereen het geheel eens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Geheel. Geldt overigens ook voor het praktijkonderwijs, niet alleen voor de Entreeopleiding.
- 2) Geheel. Zit ook zo in het nieuwe kwalificatiedossier Entree (concept beschikbaar op website Kenteq)

Vraag 7. *Het is van groot belang dat de leerling bij aanvang van de Entreeopleiding de taal en rekenen op niveau eind basisonderwijs beheerst. Bent U het hier mee eens?*

Ja

Vijf panelleden gaven antwoord. 1F is een mooi streven en PrO-scholen hebben een inspanningsverplichting om dit na te streven, maar voor einde Entree en met toelating tot MBO2 staat 2F in de wet. In sommige banen kunnen mensen prima werknemers zijn zonder aan een bepaald reken en taalniveau te voldoen. Wat nodig is hangt van het beroep af. Het eindniveau taal en rekenen van het PrO wordt door de panelleden uit de PrO-hoek ingeschat op een gemiddeld niveau van ongeveer eind groep 5 begin groep 6 van het basisonderwijs.

Conclusie onderzoeker

1F is een goed streven, maar beroepsvaardigheden waar PrO-leerlingen op de arbeidsmarkt aan de slag kunnen, zijn veel belangrijker.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 4 panelleden het eens, 3 deels en 1 niet. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Oneens. De vraag gaat over het beginniveau taal en rekenen voor een leerling Entree opleiding. De conclusie wordt gegeven voor een PrO-leerling. Ik vind dat er qua niveau een verschil moeten zitten tussen PrO en Entree. De conclusie vind ik voor een PrO-leerling prima, voor een entree-leerling kun je wel degelijk vragen naar minimaal 1F met ontwikkeling richting 2F.
- 2) Deels. De vaardigheden die gevraagd worden zijn soms relevante beroepsvaardigheden (1F is praktisch en toegepast). 1F is minstens zo belangrijk waar het de praktische vaardigheden betreft.
- 3) Deels. De scheiding tussen beroeps- en taal en rekenvaardigheden is te kunstmatig, ook leerlingen in de afdeling groen moeten basisvaardigheden in taal en rekenen hebben.
- 4) Deels. Wat is de conclusie? Mijn conclusie zou zijn: PRO leerlingen die naar Entree willen moeten op weg naar naar 2F zijn dus al ruim voorbij 1F.
- 5) Geheel. PrO blijft maximaalniveau 1F, beroepsvaardigheden zijn veel belangrijker.

Vraag 8. *Het is van groot belang dat de Entree-leerling de taal en rekenen op mavo of VMBO-T1 niveau beheerst (2F) Bent U het hier mee eens?*

Ja

2F is nodig om op MBO2 te komen. Zo staat het in de wet. De scholen zullen hiermee rekening moeten houden.

Conclusie onderzoeker

2F lijkt zeer moeilijk haalbaar voor PrO-leerlingen. PrO kan zich beter concentreren op het verzorgen van eindonderwijs en de leerlingen binnen boord houden.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 4 panelleden het eens en 4 deels. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Deels. PrO richt zich op talentontwikkeling in de breedste zin. Voor veel PrO-leerlingen zal PrO eindonderwijs zijn, maar sommige leerlingen zijn buitengewoon gemotiveerd en gedreven om een ideaal na te streven waar MBO2 noodzakelijk voor is. De huidige werkelijkheid maakt duidelijk dat een groot aantal PrO-schoolverlaters nu wel in staat zijn MBO2 te volgen en succesvol af te ronden. Daarin onderscheiden ze zich nauwelijks van leerlingen vanuit VMBO basis. Dat zal in de toekomst blijven (gering verschil top PrO en VMBO basis) en. PrO-scholen zijn verplicht daar waar het nodig is, al hun didactische instrumenten aan te spreken om jongeren in dat traject te helpen.
- 2) Deels. Er zijn leerlingen met een VMBO-diploma die hiermee door kunnen stromen naar niveau 2. Veel van deze leerlingen hebben niet 2F behaald, maar kunnen dus toch door. Geldt dit dan niet voor leerlingen met een Entree-diploma? Deze discussie loopt nu in de overleggen PrO en MBO in Den Haag. Met deze interpretatie wordt de deur weer wat wijder open gezet voor de PrO-leerlingen. Daarnaast is PrO individueel onderwijs waarin je het uiterste uit leerlingen haalt. Door je alleen te concentreren op eindonderwijs doe je een gedeelte van je doelgroep tekort.
- 3) Deels. PrO moet zich ook op taal en rekenen richten, het zijn kernvaardigheden die van belang zijn om goed te kunnen functioneren in de samenleving, haal eruit wat erin zit, stimuleer leerlingen en laat ze zien dat het leuk is om te rekenen en dat lezen geen straf is.
- 4) Deels. ..en branchegerichte/ praktijkgerichte cursussen aanbieden.
- 5) Geheel. Maar wel goed taal en rekenonderwijs blijven verzorgen.
- 6) Geheel. Ja PrO is eindonderwijs. Maar de goede PRO-leerlingen niet het MBO1 onthouden en zelfs enkelen eventueel daarna naar niveau2.

Vraag 9. *Wilt U aangeven in hoeverre U het met de volgende stellingen eens bent?*

PrO-leerlingen moeten in de Entreeopleiding MBO vanuit het PrO worden begeleid in hun stages.

Nee

Het PrO mag leerlingen niet begeleiden die in de Entree-zitten. PrO-scholen zouden dit misschien wel willen maar het kan dus niet.

PrO-scholen moeten worden geaccrediteerd voor MBO1-niveau (entree binnen PrO). 'Focus Op Vakmanschap' voorziet niet in deze variant (Entreeopleiding binnen PrO). Hoewel sommige PrO-panelleden dit wel zien zitten, is het onmogelijk. Vanuit MBO-hoek wordt erkend dat PrO goed werk levert t.a.v. de begeleiding van hun leerlingen richting arbeidsmarkt en vaak beter dan via het MBO. Zij denken dat vergaande samenwerkingen tussen PrO en MBO mogelijk blijven. Alleen de variant waar-

in PrO-leerlingen vlak voor het Entree-examen worden ingeschreven moet anders geregeld worden omdat de diplomaфинanciering in het MBO vervalt.

Conclusie onderzoeker

De Entree valt onder het MBO. Als leerlingen overstappen naar de Entree kunnen ze niet meer vanuit het PrO begeleid worden.

Reactie panelleden

Met deze conclusie is 1 panellid het eens, 4 deels en 3 niet. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Oneens. Alle vormen van samenwerking blijven mogelijk. Zo kan het ROC de Entreeopleiding binnen de muren van de PrO-scholen en met hun docenten verzorgen, ook de begeleiding vanuit de PrO. Alleen het examen is een zaak van de ROC. Het maakt dus niet uit wie de lessen geeft of de begeleiding doet en waar dit plaatsvindt. De leerlingen staan ingeschreven op het ROC maar krijgen bv. Les op de PrO.
- 2) Oneens. We zijn bezig met een convenant tussen de PrO-scholen en het ROC. De gemeente speelt hierin ook een rol. Dit hebben we ook met de huidige AKA-opleiding. Met goede afspraken moet dat met de entree ook weer mogelijk zijn. Het volgende stukje staat op de website MBO 2015: Kan een leerling van een praktijkschool als extraneus (examendeelnemer) nog een AKA/Entree-diploma behalen? De mogelijkheid om als extraneus examen af te leggen verdwijnt niet. Het ROC krijgt voor extranei - dus ook voor deze leerlingen - alleen niet meer de diplomabekostiging. Entree binnen PrO is dus wel mogelijk, maar er moeten afspraken gemaakt worden rondom de bekostiging en de aantoonbare onderwijsinspanning.
- 3) Oneens. Als een leerling ingeschreven staat bij het ROC krijgt het ROC de bekostiging. Maar ik kan me voorstellen dat het ROC het PrO inhuurt om leerlingen te begeleiden. Daar moeten ze het dan samen over eens worden en dat moeten ze dan contractueel goed regelen.
- 4) Deels. Afhankelijk hoe de wetgever hiernaar kijkt. De mogelijkheid om varianten van samenwerking tussen MBO en PrO aan te bieden mag op politieke steun rekenen. De Entreeopleiding is geen MBO-opleiding (in de wet).
- 5) Deels. Het PrO kent een Nazorgplicht, waaruit een lichte vorm van begeleiding georganiseerd kan worden. Daarnaast vraag ik mij af of het PrO niet door contractonderwijs een leerling in een Entreeopleiding zou kunnen hebben en deelname aan de afsluiting op een manier kan worden vorm gegeven, zoals nu bij N1. Je

kan ook andersom denken: Het MBO kan de PrO-school inzetten (inhuren) voor begeleiding. In ieder geval vraagt het wel out of the box denken.

- 6) Deels. Mogelijk kan ROC bij PrO begeleiding inkopen (maar dan moet het ROC wel de middelen daarvoor krijgen).
- 7) Deels. Een samenwerkingsvorm waarin leerlingen één dag naar het ROC/MBO gaan, één dag naar het PrO en drie dagen stage lopen blijft m.i. mogelijk.

Vraag 10. *Welke leerarrangementen kan de Entreeopleiding, eventueel in samenwerking met de PrO opleiding, aan de leerlingen bieden. Kunt aan de hand van de voorbeelden van Verwer uw voorkeur bij de inrichting van de Entreeopleidingen aangeven?*

De panelleden geven aan dat vergaande vormen van samenwerking mogelijk blijven. In principe kan alles, mits in goed overleg en afstemming. Het PrO houdt de middelen om onderwijs bij het MBO in te kopen. De enige mogelijkheid die vervalt is dat een PrO-leerling als extraneus vlak voor het Entree-examen wordt ingeschreven.

Conclusie onderzoeker

Alle bestaande samenwerkingsvormen en leerarrangementen blijven mogelijk.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn alle panelleden het eens. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Geheel. Er moet overeenstemming over de bekostiging zijn, het ROC is alleen verantwoordelijk voor het examen.
- 2) Geheel. Het principe van samenwerkingswijze blijft overeind. Vormen en invullingen er van zullen veranderen.
- 3) Geheel. Vrijwel alle arrangementen! Dus niet extraneusregeling tenzij PRO ook daarvoor extra gaat betalen = contractonderwijs MBO. Zal ik vanuit ons ROC niet promoten/faciliteren. MBO onderwijs en examens zijn van het MBO.

Vraag 11. *Wat zijn volgens U de meest gebruikte routes naar de arbeidsmarkt voor PrO-leerlingen die niet naar MBO1-Entreeopleiding doorstromen?*

De panelleden geven aan dat het nu meestal gaat via het halen van Branche certificaten, maar ook via de stage en bemiddeling van het PrO (regelen van loonsubsidie etc.).

Conclusie onderzoeker

Branche certificaten krijgen nog meer belang.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn alle panelleden het eens. Er zijn geen aanvullingen gemaakt.

Vraag 12. *Hoe erg is het als PrO-leerlingen die nu wel naar MBO1 doorstromen een onder 11 genoemde route zouden gaan volgen? (Wat missen ze dan? Wat kan een Entreeopleiding hen aanvullend, bieden?)*

De panelleden geven aan ze het Entree-diploma nu missen, de status daarvan zal in de perceptie van ouders en leerlingen de doorstroomkans naar MBO2 verhogen. Daarom moet er een erkend PrO-diploma komen en/of moeten de branche certificaten verder worden ontwikkeld.

Conclusie onderzoeker

Als branche certificaten meer status krijgen missen PrO-leerlingen niets. De doorstroomkans naar MBO2 is door 2F minimaal.

Reactie panelleden

Met deze conclusie zijn 5 panelleden het eens en 3 deels. De volgende aanvullingen zijn gemaakt:

- 1) Deels. Er is een variant denkbaar waarbij de Entreeopleiding richting arbeidsmarkt model staat voor dezelfde opleiding of aanpak binnen MBO, PrO en VSO. Te weten een rompopleiding aangevuld met relevante brancheopleidingen en relevante cursussen. De term Entreeopleiding kan dan (op termijn) herkenbaar worden bij werkgevers.
- 2) Deels. PrO-leerlingen missen het gevoel goed te kunnen functioneren in een iets minder veilige omgeving dan het PrO.
- 3) Deels. Laat leerlingen zoveel mogelijk bewijslast verzamelen om mee de arbeidsmarkt op te gaan, dus de branchecertificaten en daar waar mogelijk MBO1 al dan niet met doorstroom naar niveau 2.
- 4) Geheel. Ik wil hier aan toevoegen dat het PrO (Scholen) dan (meer) ondernemend in samenwerking met partners routes moet doorzetten en verder ontwikkelen en het eigen onderwijs door ontwikkelen.

4 Conclusie, discussie en aanbeveling

4.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De eerste onderzoeksvraag luidt: *Welke ruimte staat de wet toe om PrO-leerlingen kans te geven om een opleiding op MBO-niveau te volgen en wat lijkt een realistische invulling voor PrO-leerlingen?*

Deze ruimte is beperkt omdat in FOV wordt aangegeven dat de leerlingen om te kunnen doorstromen naar MBO niveau 2 naast aan de beroepskwalificaties ook moeten voldoen aan niveau 2F voor taal en rekenen. Hoewel de examinering hiervan nog niet vastligt en er daardoor gehoopt wordt op een lager niveau, blijkt uit de antwoorden van de panelleden dat 2F voor de meeste PrO-leerlingen moeilijk te realiseren is, en zelfs dat 1F (het gemiddeld niveau aan het eind van de basisschool) voor veel PrO-leerlingen al lastig is om te realiseren. Door het panel wordt aangegeven dat hooguit 15% van de PrO-leerlingen een kans maakt om aan 2F voor taal en rekenen in de Entreeopleiding te voldoen. Het aldaar gegeven onderwijs moet dan wel van hoge kwaliteit zijn.

De Entreeopleiding is drempelloos en daardoor blijft de route richting de arbeidsmarkt via de Entreeopleiding voor PrO-leerlingen goed mogelijk. De afweging is dan welke voordelen deze route biedt boven het volledig doorlopen van het PrO. De panelleden wijzen erop dat wanneer PrO-leerlingen voor de Entreeopleiding route kiezen dat zij dan de intensieve begeleiding vanuit het PrO missen. De panelleden vinden dat de begeleiding vanuit het PrO ook veel beter is dan vanuit het MBO. Ook het civiele effect van een Entree-diploma wordt lager aangeslagen dan dat van de branche certificaten die zij via de PrO kunnen behalen. Het PrO bedient een stabiele arbeidsmarkt van on- en licht geschoolde arbeid. Het is niet de verwachting in het panel dat PrO-leerlingen met branche certificaten zullen worden verdrongen door Entree-gediplomeerden. Het is daarom nodig dat het PrO zorgvuldig afweegt welke leerlingen richting de Entreeopleiding gaan. Alleen voor leerlingen die een goede kans maken om 2F voor taal en rekenen te realiseren lijkt dit zinvol en dat zullen er niet veel zijn.

De tweede onderzoeksvraag heeft betrekking op de invulling van MBO Entreeopleidingen voor PrO-leerlingen. Er zijn vragen geformuleerd over de samenwerking tussen PrO en MBO: *Welke leerarrangementen PrO-MBO zijn er nu gangbaar; Hoe is de aansluiting van deze arrangementen op de arbeidsmarkt geregeld?; Welke veran-*

deringen in arrangementen zullen nodig zijn?; Wat zal de effectiviteit van de veranderde arrangementen zijn in vergelijking met de huidige?

Het PrO kan in samenwerking met het MBO voor hun leerlingen een individueel traject in de Entreeopleiding opzetten. Alle mogelijke samenwerkingsverbanden tussen PrO en MBO kunnen in goed overleg m.b.t. de wederzijdse dienstverlening en bekostiging worden aangegaan. Dat betekent dat samenwerkingsvormen tussen PrO en MBO gebaseerd kunnen zijn op leerlingen blijven ingeschreven in het PrO en tegen de tijd dat aan het examen gedacht kan worden, worden zij als examendeelnemer in het MBO ingeschreven, doen examen en krijgen een diploma Entree. Het is anderzijds ook mogelijk dat de leerlingen op het ROC worden ingeschreven, waarbij de ROC de onderwijsruimten en het personeel van het PrO inhuurt, zodat de leerlingen in de praktijk op hun eigen school blijven. Het MBO blijft echter altijd verantwoordelijk voor de examinering.

4.2 Discussie

De PrO-scholen zijn een inspanningsverplichting aangegaan om hun leerlingen op niveau 1F voor taal en rekenen te brengen (gemiddeld niveau eind basisonderwijs). De meeste panelleden vanuit de PrO-hoek schatten in dat het eindniveau van de PrO ongeveer groep 5/6 is. Van Batenburg (2013) laat zien dat bij een steekproef van PrO/leerlingen aan het eind van leerjaar 2 de prestaties op de Cito-toetsen voor spelling en woordenschat gemiddeld op eind groep 5 liggen, slechts ongeveer 10% van de leerlingen heeft niveau 1F. Veel leerlingen blijken ook nauwelijks vooruit te gaan in een leerjaar. Leerlingen verlaten gemiddeld genomen met een achterstand van drie jaar t.o.v. 1F het PrO. Omdat na het tweede leerjaar meestal geen aparte lessen spelling meer worden gegeven illustreert dit dat 2F voor veruit de meeste PrO-leerlingen een te hoge drempel zal zijn en dat het eerder genoemde percentage van 15% die een kans maken naar beneden moet worden bijgesteld. FOV laat formeel gezien weliswaar alle ruimte toe voor PrO-leerlingen om een Entreeopleiding richting MBO2 te laten volgen, maar door de 2F-eis zit de deur naar MBO niveau 2 vrijwel op slot. Bovendien is het de vraag wat de meerwaarde is van een Entree-diploma t.o.v. de branche-certificaten, veel panelleden denken dat die er niet is. Het civiel effect van de branche-certificaten wordt minstens even groot ingeschat als dat van het Entreediploma zonder doorstroomrecht.

4.3 Aanbevelingen

Momenteel heeft een vervolgloopbaan in het MBO een hoge status bij veel PrO-leerlingen en hun ouders, een veel hogere status dan de route binnen het PrO afgesloten met branche certificaten. Mogelijk krijgt de Entreeopleiding ook een hoge status en zullen veel PrO-leerlingen ervoor kiezen, ook als ze weinig kans maken om 2F voor rekenen en taal te realiseren. Het is echter zeer de vraag of de praktische waarde voor werkgelegenheid van het Entree-diploma groter is dan dat van de branche certificaten. Panelleden denken dat het effect van branche certificaten hoger is: PrO-leerlingen vinden er relatief gemakkelijk werk mee. Daarom is het aan te bevelen dat PrO-scholen trachten de beeldvorming hierover in positieve zin te beïnvloeden en hun leerlingen landelijk erkende vakdiploma's te gaan aanbieden.

Het PrO heeft om maatwerktrajecten te realiseren het MBO nodig, het MBO heeft immers een veel groter aanbod aan opleidingen en plaatsen om praktisch te oefenen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat allerlei samenwerkingsvormen tussen PrO en MBO mogelijk zijn, mits er overeenstemming is over de bekostiging. PrO en MBO kunnen onderwijs en begeleiding bij elkaar inkopen en samen bepalen waar en wanneer het onderwijs plaatsvindt. Het is daarom aan te bevelen de bestaande samenwerking in gemeente of regio te intensiveren.

Literatuur

- Batenburg, Th. A. van (2013). Spelling in het Praktijkonderwijs. GION/RuG, Groningen.
- Cameto, R. 2005. *Employment of youth with a disabilities after high school. In After high school. A first look at the post school experiences of youth with disabilities.* A report from the National Longitudinal Transition Study 2, NLTS2. Washington: US Department of Education.
- Dijk, J. van & Landsheer, H. (2003). Delphi-onderzoek en andere methoden voor het raadplegen van deskundigen. In. Landsheer, H., 't Hart, H., de Goede, M., van Dijk, J. *Praktijkgestuurd onderzoek*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten, Nederland.
- Gebhardt, M, Tretter, T, Schwab, S. and Gasteiger-Klicpera, B. The transition from school to the workplace for students with learning disabilities: status quo and the efficiency of pre-vocational and vocational training schemes. *European Journal of Special Needs Education*, Vol. 26, No. 4, November 2011, 443-459. <http://dx.doi.org/10.1080/08856257.2011.597181>
- Koopman, P & Voncken, E. (2012). PrO-loopbanen van zes jaar. Amsterdam/Rotterdam: Kohnstamm instituut/Actis onderzoek.
- Meijerink, H.P. (2009). Doorlopende leerlijnen taal en rekenen. Rapport in opdracht van het ministerie van OC&W. <http://www.taalenrekenen.nl/downloads/referentiekader-taal-en-rekenen-referentieniveaus.pdf/>.
- Minister van OC&W. Actieplan MBO 'Focus op Vakmanschap 2011-2015'. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/02/16/actieplan-MBO-focus-op-vakmanschap-2011-2015.html>
- Sinclair, M.F., Christenson, S.L., Evelo, D.L., & Hurley, C.M. (1998, Fall). Dropout prevention for high-risk youth with disabilities: Efficacy of a sustained school engagement procedure. *Exceptional Children*, 65 (1), 7-21.
- Verwer, J.A.M. (2006) *Handboek Samenwerking PrO-MBO*. Hoorn: PrO-Werk
- Wagner, M., Newman, L., & Cameto, R. (2004). *Changes over time in the secondary school experiences of students with disabilities. A report of findings from the National Longitudinal Transition Study (NLTS) and the National Longitudinal Transition Study-2 (NLTS2)*. Menlo Park, CA: SRI International. Available at http://www.nlts2.org/pdfs/changestime_compreport.pdf

De aansluiting van Praktijkonderwijs op Middelbaar beroepsonderwijs in discussie

In dit rapport worden de resultaten gepresenteerd van een onderzoek naar de gevolgen van de komst van de Entreeopleidingen ter vervanging van MBO niveau 1 voor het Praktijkonderwijs. De Entreeopleidingen zijn drempelloos en daardoor blijft de route richting de arbeidsmarkt via de Entreeopleiding voor PrO-leerlingen open. De verwachte voordelen hiervan zijn niet groot omdat PrO-leerlingen zich ook goed kunnen kwalificeren via branche-certificaten. Alleen voor leerlingen die een goede kans maken om niveau 2F voor taal en rekenen (enkele jaren HAVO) te realiseren, lijkt een vervolg in de Entreeopleiding zinvol. Dit is slechts voor een klein deel van de PrO-leerlingen mogelijk. Het PrO kan voor hun leerlingen in samenwerking met het MBO individuele trajecten in de Entreeopleidingen opzetten. Alle mogelijke samenwerkingsverbanden tussen PrO en MBO kunnen in goed overleg m.b.t. de wederzijdse dienstverlening en bekostiging worden aangegaan.

Aanbevolen wordt om te werken aan een hogere status voor de leerweg richting branche-certificaten. De waarde hiervan is mogelijk zelfs hoger dan die van het Entreediploma zonder doorstroomrecht naar MBO 2. De branche-certificaten worden momenteel al goed gewaardeerd door werkgevers, waardoor PrO-leerlingen er al relatief gemakkelijk werk mee vinden.

Het PrO heeft om maatwerktrajecten te kunnen realiseren het veel grotere aanbod van het MBO nodig. Uit het onderzoek komt naar voren dat alle samenwerkingsvormen tussen PrO en MBO mogelijk zijn mits er overeenstemming is over de bekostiging. PrO en MBO kunnen onderwijs en begeleiding bij elkaar inkopen en samen bepalen waar en wanneer het onderwijs plaatsvindt. Het is daarom aan te bevelen de samenwerking te intensiveren.